

о.Мирон Бендик, ректор і викладач

31 березня 1991 р. на Львівську митрополичу катедру повернувся патріарх Мирослав Іван (Любачівський). Йому належить обґрунтування бачення УГКЦ в новій Україні і східній діаспорі, місця УГКЦ як Київської Церкви у Вселенській Церкві, де вона - Церква-Сестра для інших Помісних Католицьких Церков. Разом із тим, Любачівський робить перші кроки до відновлення київської еклезіологічної моделі «подвійної лояльності» з Римом і Царгородом. Ці кроки виглядають профетичною альтернативою існуючому екуменізові періоду 70-90-х років, який потрапив у глибоку кризу, а також накреслюють для Київської Церкви її шляхи в XXI столітті і III тисячолітті християнства. Проблемою першорядної ваги в 90-х роках було нерозуміння і навіть ігнорування помісності УГКЦ, як і того факту, що у відносинах з іншими Церквами вона є їхньою Церквою-Сестрою.

Розвиток помісності Київської Церкви

Діяльність кир Мирослава була спрямована насамперед на розвиток устрою Церкви від синодального до патріаршого. Сам устрій він розуміє не тільки канонічно, а ширше: «[У східній канонічній спадщині] більше духовності, чим сухого юридизму». Зокрема, Синод, а також Собор, є виразом Церкви як зібрання, керованого Св. Духом (пневматологічний вимір). Як вираз соборності, Синод є спільним актом богочитання (літургійний вимір). Тому прийняті Синодом постанови є плодом Св. Духа і спільної молитви: «Подобалось бо Святому Духові й нам...» (Ді. 15, 28).

Синодальність чи соборність притаманні Церкві онтологічно. Усвідомлення цього зростає в цілій Вселенській Церкві. Кир Мирослав показує це на прикладі Латинської Церкви: «Єпископські конференції... наслідують східні синоди, хоч не мають жодної законодавчої сили» . Крім національних єпископських конференцій, Римо-Католицька Церква розвинула інституцію Синодів єпископів цілих континентів.

Що ж стосується УГКЦ, то визнання її синодальної структури затягнулося на цілі десятиліття: «Тривало 15 років, щоб нашій Церкві признано синодальну структуру, та й тепер наші синоди дуже обмежені. Під час життя мого покійного попередника ми здобули визнання нашого верховного архиєпископства, хоч його власть ще обмежено до територіальних границь» . Такими словами Любачівський окреслює хоча й повільне, проте поступове визнання Апостольським Престолом старовинних прав Східних Церков. Він називає причини існуючих обмежень: «Між каноністами відбувається велика дискусія над питанням особистої юрисдикції, та ще не знайдено розв'язки, головню через неохоту Латинської Церкви втратити контроль над вірними Східних Церков» . Іншими словами, уніатство Латинської Церкви створює проблеми в її відносинах зі Східними Церквами у Вселенській Церкві. Разом із тим, дуже важливо, щоби самі Синоди Східних Церков запрацювали на повну силу. Тому кир Мирослав багато працює над розвитком синодальності УГКЦ. 1990 року вперше зібралися на спільний Синод у Римі владика з України і діаспори. На ньому почала визначатися власна (помісна) синодальна свідомість: «Пропозицію Апостольської Столиці, щоби для завершення єрархічної структури УГКЦ в Україні цей Синод обрав терну кандидатів на наступника Львівського верховного архиєпископа і представив її Святішому Отцеві до вибору, Отці Синоду відхилили, прохаючи більше часу для застанови і роздумів, бо владика з України ще недостатньо ознайомлені з владиками з діаспори» . Цю дивну пропозицію Апостольського Престолу повторив кардинал Содано на Надзвичайному Синоді, скликаному з метою обрання не просто наступника Любачівського, а нового Верховного Архиєпископа для Львова: «В листі до Блаженнішого Любачівського Папа дав докладні вказівки, згідно з якими слід провести на цьому Синоді вибір нового верховного архиєпископа для Львова. Папа очікує чимскоріше докладного звіту про хід і результати цих виборів» . Це вже був прямий тиск. Проте «Отці Синоду не обрали терни кандидатів на Львівського верховного архиєпископа» . Через Синод єпископів УГКЦ почала реалізовувати своє право самостійно вирішувати свої внутрішні справи. На цьому ж Синоді було ухвалено звернутися до Апостольського Престолу з проханням відкласти заборону святити одружених кандидатів у священики в західній діаспорі (п.14), а також виробити окреме право (*ius speciale*), на основі якого патріарх Східної Церкви одержав би юрисдикцію над своїми вірними поза межами території його патріархату (п.15). Цими рішеннями Синод єпископів 1991 року висловив позицію Української Греко-Католицької Церкви щодо існуючих обмежень нормальної діяльності Глав Східних Католицьких Церков. Вже наступного року на Синоді у Львові було запропоновано «спеціальне право» як версії канонів ККСЦ: щодо канону 148, 1, Синод запропонував можливість самому патріархові візитувати церкви поза межами патріаршої території. Канон Кодексу передбачає таку можливість тільки для візитатора. Версія канону 148, 3 передбачала можливість для патріарха творити власні єпархії поза патріаршою територією і призначати туди

єпископів за згодою Апостольського Престолу. Згідно з Кодексом патріарх може лише просити Апостольський Престол встановити нові єпархії. Версією канону 149 була пропозиція про обрання Синодом трьох кандидатів на єпископів поза патріаршою територією; вибір одного з-поміж них і призначення здійснює патріарх, який погоджує призначення з Апостольським Престолом. Згідно з Кодексом не патріарх, а Римський Архієрей іменує єпископів поза територією.

Крім питань повернення притаманних Східній Церкві прав, Синод 1992 року зайнявся справами створення нових єпархій в Україні, в тому числі проблемами УГКЦ у Закарпатті й у Румунії, а Синод 1994 року - питанням визнання юрисдикції Верховного Архієпископа Львова і Синоду єпископів над усією територією Української Держави і створення апостольського екзархату в Росії. Це лише деякі з питань, піднятих на Синодах.

Проводячи Синоди в 90-х роках майже щороку, владики УГКЦ могли реально відчувати й пережити помісність власної Церкви, а також бути опорою для Любачівського при прийнятті важливих і відповідальних рішень. Вже від 1992 року через встановлення Постійного Синоду і верховно-архієпископської Курії була розвинена синодальна структура УГКЦ. А 1996 року вперше в історії УГКЦ зібрався Патріарший Собор як вищий вияв Повноти Помісної Церкви.

Процес розвитку синодальності відбувався одночасно зі змаганнями Любачівського за визнання патріаршого устрою. Патріархати - традиційна форма устрою Східних Церков. Київська Церква, як Церква Східна, також є спадкоємицею цієї традиції : «Одне з наших древніх прав - це патріарший устрій УКЦ» . Те саме пише папа Іван Павло II у своєму апостольському листі *Euntes in Mundum* з нагоди 1000-річчя Хрещення Руси-України: «Характерна автономія в дисципліні, якою втішаються Східні Церкви, не походить з привілеїв, наданих Римською Церквою, але з самого закону, яким ці Церкви втішаються з часів апостолів» . У контексті слів Святішого Отця патріархат - не привілей, а нормальний і законний стан Східних Церков. Наче підхоплюючи думку папи Івана Павла II, Любачівський вважає піднесення українського верховного архієпископства до патріархату завершенням вікових і законних змагань, а також відновленням повної церковної ідентичності.

Підстави для патріархату підготовані, зокрема, Блаженнішим Йосифом Сліпим: «Грунт для визнання (патріархату) є підготований моїм Попередником Блаженнішим Йосипом на фундаментах історичних, канонічних, пасторальних, екуменічних і навіть психологічних» . Кир Мирослав поглиблює історичні фундаменти змагань УГКЦ, вказуючи на епізоди прихильного ставлення Апостольського Престолу до українського патріархату в

минулому: «У ХІХ ст. папа Григорій ХVІ у 1843-1853 рр. хотів визнати українцям Патріархат, бо сто років тому Українська Церква була загрожена переслідуванням та небезпекою знищення з боку царської Росії» . З цього Любачівський виводить історичні паралелі з 80-ми роками ХХ ст.: «Ваша Святосте, скріпіть нашу віру, посиліть нашу надію і бодрість у боротьбі з силами тьми призначенням патріархату, що про нього просимо в нашому зверненні» . Крім історичних, кир Мирослав наводить екуменічні мотиви: «Як східна католицька Церква, ми глибоко турбуємося про наших східних православних братів. Ми для них - "уніати", ми є для них еклезіологічною аномалією. Для них ми латинники в східних шатах, бо ми залежні прямо від західного патріархату Риму. Для них ми не є повноправною Церквою східного обряду в злуці з Римом» . Відсутність патріаршого статусу - це недостатність еклезіальної повноти зі східної точки зору. Особливо нееккуменічними є факти безпосереднього канонічного підлягання Східних Церков Латинській Церкві, включно з іменуванням східних єпископів патріархом Заходу чи навіть затвердження ним Верховного Архиепископа. При такій латинській системі управління східними залишаються тільки «шати», зовнішня екзотика.

Свої надії на визнання патріархату Любачівський пов'язував з особливою постаттю папи Івана Павла II: «Воно, здається, було в планах Основника Церкви Ісуса Христа, щоб того великого чину довершив перший Папа Слов'янин у навечір'я Тисячоліття Хрещення України за князя Володимира Великого» .

Однак довелося кир Мирославу пережити й гіркоту розчарування. Ось як він каже про це на Папському Синоді 1985 року: «(Щодо визнання патріархату УКЦ) в останніх 20 роках нічого не зроблено, щоб це здійснити. Це для нас стало причиною знеохоти, і дивно воно. Якщо причиною цього є страх, щоб не занепокоїти існуючі патріархати, тоді не можна добачити інших, важніших рацій для цієї справи, а саме - соборова еклезіологія, правдивий екуменізм та, головно, дуже практичні пасторальні рації справді вимагають заснування патріархатів у Східних Церквах, які своєю величиною та організацією готові на такий крок. Із цих причин я повторюю ось сьогодні прохання мого попередника... а саме, щоб Українській Католицькій Церкві визнано статус патріархату згідно з традицією Сходу» . Щодо вжитого слова «страх» як причини невизнання патріархату, то Любачівський в іншому місці конкретизує його природу: «Питання визнання українського Патріархату ще досі не розв'язано, головно тому, що Апостольський Престіл не хоче заторкнути сов'єтські власті та московський патріархат, які не бажають навіть самого існування УКЦ» .

Ці політичні за природою мотиви, на жаль, взяли гору над еклезіо-логічними, екуменічними та пасторальними, а еклезіологія II Ватиканського Собору поступилася іншим способам мислення. Основною причиною відмови називався брак власної території, тобто невизнання Радянським Союзом легального статусу УГКЦ в Україні.

Несподіване для всіх падіння комунізму, вихід УГКЦ з підпілля в корені змінили ситуацію. Тепер Любачівський міг спиратися на вільний голос Церкви в Україні. Звернення про визнання патріархату стають систематичними, їх підтримують усі єрархи. Ось їх послідовність. «Сьогодні більш ніж коли-небудь очікують Українська Церква і нарід від Вашої Святості визнання патріаршого устрою» . Це було сказано в Римі. «Сьогодні канонічних перепон уже немає - УГКЦ вже вільна і на своїй території, а рації історичні, юридичні, а, зокрема, пастирські прямо вимагають цього завер-шення. Тому прохаємо Святішого Отця: нехай Вселенська Церква визнає Патріархат Української Церкви і тим дасть поновний доказ дбайливості для спасіння душ і печальності про єдність усіх християн» . Ці слова були сказані до сотень тисяч львів'ян на зустрічі з нагоди повернення Любачівського в Україну.

У 1992 році кир Мирослав виступає на Європейському Синоді: «Ділюся з Вами надіями та моліннями наших вірних, щоб врешті був визнаний Святішим Отцем і всією Вселенською Церквою Патріархат Києво-Галицький і всієї Русі-України. Це було б виявом доброзичливості Апостольської Столиці до українського народу» .

Цього ж року Синод УГКЦ видає Звернення до українського народу: «Відчуваючи знаки часу і прагнення Божого Люду та знаючи, що перепон уже немає, всі ми одноголосно звернулися до Святішого Отця Папи Івана Павла II, щоб він найвищою владою в Церкві здійснив постанову II Ватиканського Собору і не створив, а радше визнав Київський і Галицький Патріархат УГКЦ. Вона бо вже втішається патріаршим устроєм і правами» .

У 1995 році на Синоді в Римі кир Мирослав звертається до Святішого Отця: «Є великим бажанням і проханням всього Божого Люду, щоб ті намагання, які в наших часах відновив мій попередник, св. п. Йосип кардинал Сліпий, стали дійсністю, а саме - визнання нашій Церкві патріаршої гідності... Коли раніше говорилось, що Глава нашої Церкви був поза своєю територією, вже сьогодні маємо ту Божу благодать, що це не є більше перепону» . 1996 року звертаються учасники Патріаршого Собору: «Єдність вірних всієї нашої Церкви пригадує нам ще раз про потребу скорого визнання патріаршого устрою нашої Церкви» . Синод єпископів цього ж року стверджує: «Синод повторює своє рішення продовжувати усильні змагання за визнання патріархату нашої Церкви» . 1997 року це саме стверджує черговий Синод: «Ми ствердили потребу дбати про визнання устрою нашої Церкви як патріархальної» .

Одночасно із стараннями про визнання Апостольським Престолом патріаршого статусу

УГКЦ, Любачівський працює над поглибленням свідомості цього статусу в самій УГКЦ. Ось як він розуміє територію патріаршої Церкви, її розвиток на цій території: «Сьогодні, в умовах незалежної Української Держави, нам не треба нікому доказувати, що наша рідна земля є нашою територією. Не тільки Галичина й Підкарпаття, але й Східна Україна та взагалі всі терени колишнього СРСР, де мешкають українці греко-католики, є нашою територією. Тому, згідно з патріаршим устроєм Києво-Галицького патріархату нашої Церкви та рішенням Львівського Си-ноду відновити Чернігівсько-Вишгородську єпархію з осідком у Києві, якій підлягають усі парафії та вірні на Східних, Центральних та Південних землях України, здвигнемо в столичному городі Києві Патріарший Собор УГКЦ» . Отже, патріарша УГКЦ діє в Україні на цілій її території як на своїй, а також опікується всіма громадами українців греко-католиків у так званій Східній діаспорі. Цим уперше Глава УГКЦ окреслює рамки, в яких діятиме його Церква.

Звичайно, Апостольський Престол не відразу і не цілком визнає ці нові рамки. Так, наприкінці 1995 року була визнана юрисдикція Глави і Синоду Єпископів УГКЦ над цілою Україною. Це визнання, фактично, запізнилося на 6 років. Бо ще наприкінці 1989 року тодішній Радянський Союз, легалізуючи УГКЦ, тим самим визнав територією її діяльності цілий гігантський євразійський простір. Після 6 років Апостольський Престол звужив територію УГКЦ до меж України.

Новий крок у напрямку поглиблення свідомості патріаршого статусу Церкви зробив Синод Єпископів 1998 року, який започаткував працю над проблемою ідентичності УГКЦ та її місця у Вселенській Церкві. Студії над цими питаннями засвідчили якісно новий стан Церкви, коли у ствердженні власного статусу вона не узалежнюється від зовнішнього визнання, а шукає цього ствердження в самій собі. Це свідчить про досвід і змужніння

Церкви, про її готовність не просто задекларувати себе патріархатом, а й бути ним.

Коїнонія Київської Церкви з Римською

Як бачимо, програма дій кир Мирослава в Україні на шляху до повної помісності охоплює два аспекти: розвиток УГКЦ до патріархату і до повноти Київської Церкви - через зближення з Православними Церквами Київської традиції. Другим великим розділом помісності еклезіології є коїнонія, тобто сопричастя з іншими Помісними Церквами. Для Київської Церкви історичними й геополітичними пріоритетами були, є і залишаються Римська, Царгородська і Московська Церкви. Ми проаналізуємо, на які підстави хотів би

спирати сопричастя з ними Блаженніший Мирослав Іван.

Насамперед, розпочинаючи своє служіння Глави Церкви, він підкреслює стремління Вселенської Церкви до вирівнювання в правах усіх Помісних Церков, особливо Східних. Окрему подяку за це кир Мирослав складає Святішому Отцю Іванові Павлу II: «Дякую... за бажання поставити її (нашу Церкву) на належне її місце серед помісних Церков Вселенської Церкви з її древніми правами» . Справді, за понтифікату Івана Павла II УГКЦ отримала визнання синодального устрою. Папа приділяв багато уваги її життю: окремі звернення Святішого Отця з нагоди 1000-річчя хрещення України і 400-річчя Берестейської унії, а також спільні з папою святкування цих подій, визнання всіх підпільних хіротоній в Україні і діаспорі, визнання території України канонічною територією УГКЦ, розбудова епархіальних і митрополичих структур у діаспорі.

Разом із тим, Любачівський критично вказував на нечітке й непослідовне ставлення до справ Української Церкви з боку Апостольського Престолу. Так, не дочекалася визнання справа українського патріархату. 1985 року на Папському Синоді кир Мирослав констатує: «В останніх 20-ти роках нічого не було зроблено» , і це з політичних причин: «Апостольський Престіл не хоче заторкувати сов'єтські власті та московський патріархат» . Інша причина - ігнорування особливостей східної еклезіології через її незнання: «Помісність - термін на Заході невідомий» . Ще одна причина - централістична латинська еклезіологія, що трактує Вселенську Церкву як виключну юрисдикцію Латинської і тому прагне управляти

Східними Церквами так само, як Латинськими. Її початки сягають ще середньовіччя. «Середньовічний монархізм служить як доказ, що надто авторитативна влада шкідлива, а в тих часах це довело до занепаду духовності» . Тоді на місце благодаті неминуче прийшов закон, а євангельська свобода виродилася в юридизм. Труднощі з українським патріархатом Любачівський пов'язує з живучістю «середньовічного монархізму». Відомою є його іронічна реакція 1992 р. на чергову відмову у визнанні патріархату: «На наше прохання прийшло питання» . В іншому місці він наводить це питання: «Що принесе Український Патріархат Вселенській Церкві?» Тобто, не маючи формально жодних підстав до відмови, деякі кола Апостольського Престолу почали винаходити нові перешкоди. Однією з них протягом декількох років була проблема власної території. Любачівський трактує її як псевдопроблему: «Дивною нам видається одна річ, що нам на наших рідних землях треба доказувати нашу територію, хоч від Хрещення Руси-України наша Церква була в повній єдності з Вселенською Церквою... Офіційно ми ніколи не відлучалися від Риму... [Н]аша Церква була завжди в злуці з Апостольським Престолом, і Київ та Східна Україна були нашою територією. Дивною для нас є та вимога доказування, що наша рідна земля є нашою територією, під час коли інші католицькі конфесії, які прийшли і зайняли деякі місця на ній, такого обов'язку не мають» . У цих

словах кир Мирослав відштовхується від тисячолітньої реальності Київської Церкви, одна з рис якої - зв'язок із Римським Престолом - зберігається непорушеною в УГКЦ. Невидимо- харизматична в просторі і часі, Київська Церква одночасно втілюється в конкретному народі на території його проживання. Для такої еклезіології «дивною» виглядає монархічно-юридична модель, аргументом якої було те, що Київська митрополія «вигасла» від моменту її знищення царським режимом 1839 року. Ці юридичні способи мислення, в переконанні про їх безумовну вищість і нормативність, намагалися нав'язати УГКЦ в 90-ті роки ХХ ст. Любачівський звертає також увагу на подвійні стандарти в трактуванні Західної і Східної Католицьких Церков в Україні. Зрештою, в Меморандумі Синоду УГКЦ, висланому до Риму, типово казуїстичним способом було доведено, що на початку ХХ ст. за митрополитом Шептицьким були визнані права місцєблюстителя (адміністратора)

Київської греко-католицької (уніатської) митрополії. Таким чином, митрополія не була правно скасована, залишалася вакантною, отримала адміністратора і тому не могла «завмерти». 1939 року митрополит передав адміністрування цілої Київської Митрополії в межах України Йосифові Сліпому. Згідно з канонами, треба не менше 100 років, щоб якась канонічно оформлена реальність перестала існувати. У випадку Київської митрополії такої перерви не було. Ось якою правничою мовою доводилося користуватись у спілкуванні з римськими конгрегаціями.

Поряд із цим, нелегким завданням було пояснити монархічну еклезіологію членам власної Церкви, а ще складніше - православним українцям. Кир Мирослав не обмежувався лише констатацією труднощів чи непорозумінь або реакцією на ті чи інші кроки Апостольського Престолу. Він висував конструктивні пропозиції про те, як, на його думку, мали б укладатися відносини між Українською і Римською Церквами. При цьому він завжди проводив грань між Апостольським Престолом, як видимим знаком єдності Церков Сходу і Заходу, та Латинською Церквою, яка для Східних Церков є Церквою-Сестрою, а не Церквою-Матір'ю.

Базою відносин між помісними Церквами Сходу й Апостольським Престолом у даний час вважається ККСЦ, який почав діяти з 1991 р. Ще патріарх Йосиф висловив свої зауваження щодо ролі і місця Вселенського Архієрея в Східних Католицьких Церквах, про небезпеку паралелізму і дублювання влади Східного патріарха (Верховного Архієпископа), що знецінюватиме роль постаті патріарха як Отця і Глави Помісної Церкви. Патріарх Йосиф також пропонував спосіб введення Кодексу в дію соборним рішенням самих Глав Східних Церков: «Неправильним є такий кодекс, що має формально бути спільним для всіх Східних Католицьких Церков без урахування помісної Церкви та її законодавства. Проголошення такого кодексу не є актом самого Римського Архієрея, але колегіальним розвитком - Папи, Патріарха чи Верховного Архієпископа і Синоду

кожної Східної Церкви» . Любачівський також говорив про контролювання Східних Церков, тенденцію, яка проявляється у проголошеному Папою Римським Кодексі . Тобто, згідно з цілим духом Кодексу, єдність Східних Католицьких Церков з Апостольським Престолом полягає в типово уніатському підпорядкуванні.

Між тим, 1993 року відбулася католицько-православна зустріч на теми Унії минулого в Баламанді. У прикінцевому документі було записано: «Уніатизм» не можна більше сприймати ані як метод до наслідування, ані як модель єдності, якої прагнуть наші Церкви. Кир Мирослав порівнює між собою ККСЦ і Баламандський документ і зауважує: «Читаючи між рядками, можна припускати, що новий ККСЦ - це та модель, яку Баламанд вважає непринятною» . Тобто існує внутрішня суперечність між римським уніатизмом (ККСЦ) і римським екуменізмом (Баламанд). Констатуючи її існування, Любачівський пропонує своє вирішення проблеми: «Східну Католицьку Церкву повинні розглядати як Церкву-Посестру у відношенні як до місцевої Православної Церкви , так рівно ж відносно Церкви Риму. Інакше можна було б твердити, що коли досягнеться повну спільність між Церквами, вони перестануть бути Посестрами» . Ці його слова перевертаються з висловами Баламандського документа: «Католицькі і Православні Церкви визнають себе взаємно як Церкви-Посестри... Старання про досконалу і повну спільність не є поглинанням і злиттям, але зустріччю в правді і любові» . Перевертається думка кир Мирослава і з мисленням папи Івана Павла II: «Вислів "Церкви-Сестри" не є тільки чемністю, але він становить основне поняття еклезіології» . Ставлення Римської Церкви до Східних Католицьких Церков Любачівський трактує як критерій щирості її екуменічних намірів.

Отримуючи дедалі більше визнання як екуменічна модель, принцип коїнонії є дуже древнім; він належав до первісних традицій саме Київської Церкви. Пропонуючи його для відносин між Київською і Римською Церквами, кир Мирослав, по суті, спирається на київську традицію. Практичне втілення цього принципу стане плодом зусиль з обох сторін: «Це включає не лише зобов'язання з боку східних католиків відкрити свою власну богословську й духовну спадщину, але й також зобов'язання з боку Римського Престолу змінити канонічні відносини між ним і Східними Католицькими Церквами так, щоб вони стали справді сприйнятливою екуменічною моделлю для православних» . Це важливе зауваження.

Адже стало майже традицією всю відповідальність за уніатизм перекладати на східних католиків. Ось, наприклад, версія Баламандського документа: «За минулі чотири століття в різних сторонах Сходу бували серед деяких Церков почини, спонукані зовнішніми чинниками, відновити зв'язок між Церквою Сходу і Церквою Заходу. Ці почини привели до унії певних громад з Римським Престолом, а в наслідку спричинили розрив спільності з їхніми матірними Церквами Сходу» . Згідно з такою версією, східні були

нещирими, коли йшли на унію з Римом («із зовнішніх спонукань»). Це їх перший «гріх». Другий «гріх» - у тому, що, зв'язавшись із Римською Церквою, вони відірвалися від православного світу. «Безгрішними» на тлі уніатів постають Церкви Латинська і Православна: «Ми відкидаємо уніатизм як метод старання про єдність, бо він противиться загальній традиції наших Церков» . Отож, згідно із Заявою, уніатизму нема і не було навіть у традиції минулого латинників і православних. Значить, якщо і є уніати, то це не хто інший, як східні католики. Про ставлення Латинської Церкви до східних католиків папа Іван Павло II в Апостольському листі «Світло Сходу» пише так: «Очікуємо навернення Латинської Церкви, щоб шанувала і в повноті цінила гідність християн Сходу» . Тобто це слід робити іншими шляхами, ніж записано в ККСЦ. Київська Церква пропонувала партнерські шляхи коінонії Церков ще 1596 року, проте ці пропозиції були зігноровані.

Коінонія Київської Церкви з Царгородською і Московською Церквами

Відновлюючи основні принципи київської еклезіології, Любачівський розширив принцип коінонії Церков, який не може обмежуватися тільки Західною Церквою. Добиваючись партнерських відносин з Римською Церквою, кир Мирослав звернув увагу на стан відносин УГКЦ з Церквами православного світу. Насамперед це торкається відносин із Царгородською Церквою як історично матерньою, а також із найближчою сусідкою - Московською, або Російською Православною, Церквою. Щодо Церкви Константинополя, то Любачівський бачить ситуацію так: «Як було за ча-сів нашого великого князя Володимира, коли Церква Києва була одна й неподілена, УГКЦ бажає перебувати в повній спільності зі Вселенською Церквою і в братній любові з Церквою Нового Риму, щоб сповнились слова Христа, щоб усі були одно» . Іншими словами, у своїй еклезіології УГКЦ спирається на власну історичну традицію і вирішення питання єдності Сходу і Заходу бачить у «подвійній лояльності» Церкви Києва до Риму і Царгорода. Київ міг би стати «місцем зустрічі» досі розділених двох центрів християнства.

З метою відновлення «братньої любові» Києва і Константинополя з благословення кир Мирослава і Константинопольського Патріарха для ведення богословського діалогу і пошуків моделі повернення єдності була створена змішана католицько-православна «Студійна група Київської Церкви». Щодо відносин із Російською Церквою, то були неодноразові звернення Любачівського з пропозиціями визнати і взаємно пробачити гріхи й помилки минулого і розпочати нові, партнерські відносини: «УГКЦ стверджує свою готовність встановити конструктивний діалог для спасення душ та водночас вона бажає, щоб РПЦ виявила супроти неї стільки ж пошани, любові та примирення в дусі Євангелія та справедливості» . Відразу після виходу з підпілля, коли почалося масове волевиявлення приналежності вірних до УГКЦ і розпочався період відновлення парафій, Церква устами митрополита Стернюка, який діяв в Україні до повернення Любачівського,

висловилися за спільне використання храмів почергово греко-католиками і православними. Це вирішення проблеми храмів було запропоновано за декілька років до Баламандської конференції. Більше того, воно почало практично втілюватися в Західній Україні. Цей жест доброї волі з боку УГКЦ не був, однак, підтриманий православною стороною. Тому єпископи УГКЦ у своєму Зверненні від 17.03.90 р. заявили: «Поки вирішаться основні питання легалізації й реабілітації УГКЦ, не можна вести дальший діалог про ділення храмів між православними і греко-католиками». Тобто греко-католики були готові поступитися навіть деякими своїми історичними храмами, якби РПЦ була спроможна визнати несправедливість «собору» 1946 року. Повернувшись в Україну, Любачівський зіткнувся з делікатним питанням прийняття до УГКЦ священників, які раніше були висвячені і служили в РПЦ. Вшановуючи еклезіальність РПЦ і її сакраментального життя, кир Мирослав приймав їх через ісповідання віри, без жодних «умовних» (*sub conditione*) свячень. Незважаючи на всі ці кроки назустріч, Російська Церква залишалася на радше політичних, ніж еклезіальних позиціях. Не відбулося «зцілення» історичної пам'яті. Любачівський констатував це в листі до кардинала Кесіді: «Я глибоко засмучений фактом, що Православна Церква, мабуть, не здатна чесно поступати зі своєю власною історією». Ця констатація підводить нас до ще однієї сторони моделі коінонії. Ми звертали увагу на те, як Київська Церква бачить і формулює свою участь у вселенській коінонії Церков. Разом із тим, поряд із Київською Церквою є інші учасники коінонії, зокрема Римська, Царгородська і Московська Церкви. Неможливо здійснювати коінонію односторонньо. Другою умовою, без дотримання якої неможлива коінонія, є принцип рівності і партнерства Церков, тобто їх сестринства. Очевидно, усі декларації й наміри Київської Церкви залишаться теорією, якщо інші Церкви-Сестри інакше дивитимуться на еклезіологію сопричастя.

Висновок

За майже десять років вільного існування УГКЦ патріарх Мирослав Іван запропонував еклезіологічні формули її помісного існування в Україні і Східній діаспорі (Росії, Казахстані, Сибіру й на Далекому Сході). У Православних Церквах України, незалежно від визнання їхнього канонічного статусу іншими Церквами, він убачав спадкоємців тієї ж святоволодимирівської спадщини, котрі походять від того самого, що й УГКЦ, кореня. Відносини з іншими Помісними Церквами Сходу і Заходу Любачівський пропонував будувати на партнерських засадах сопричастя Церков-Сестер. Ці три напрямки: розвиток помісності Київської Церкви, коінонія Київської Церкви з Римською і коінонія Київської Церкви з Царгородською і Московською Церквами - є специфічним внеском Любачівського в учення Львівських митрополитів. Вони також є стратегією Церкви на XXI століття.

Посилання:

М. Любачівський. Інтерв'ю від 05.12.1985 // Благовісник Блаженнішого Мирослава- Івана Кардинала Любачівського - Т. XXIII. - Рим, 1987-1988. (Далі - Благовісник). - С. 240нн (далі - М. Любачівський. Інтерв'ю).

Там само.

Там само.

Там само.

Рішення і постанови Синодів УГКЦ 1989-1997 рр. - Львів, 1998. (Далі - Рішення).

- С. 10.

Рішення, див. прим. 5. - С. 12.

Там само. - С. 14.

Кодекс Канонів Східних Католицьких Церков. - Мукачево, 1993. - С. 30.

М. Любачівський. Проповідь у св. Софії з нагоди першої річниці смерті патр. Йосипа, 07.09. 1985 // Благовісник, див. прим. 1. (Далі - М. Любачівський. Проповідь у св. Софії). - С. 135.

Див.: Apostolic Letter Euntes in Mundum of the Supreme Pontiff John Paul II on the occasion of the Millenium of the Baptism of Kievan Rus, par. IV, 10. - Vaticano, 1988. - P. 22.

М. Любачівський. Проповідь у св. Софії, див. прим. 9. - С. 135.

М. Любачівський. Слово до Святішого Отця 05.10.1985 // Благовісник, див.

прим. 1. (Далі - М. Любачівський. Слово до Святішого Отця). - С. 149.

М. Любачівський. Промова на Папському Синоді 25. 11. 1985 // Благовісник, див. прим. 1. (Далі - М. Любачівський. Промова) - С. 154.

М. Любачівський. Слово до Святішого Отця, див. прим. 13. - С. 149.

М. Любачівський. Промова, див. прим. 15. - С. 154н.

Там само. - С. 240н.

М. Любачівський. Слово на Синоді // Патріярхат. - 1992. - № 2. - С. 9.

Див.: Патріярхат. - 1991. - № 5. - С. 7.

М. Любачівський. Слово на Європейському Синоді // Патріярхат. - 1992. - № 2. - С. 9.

Звернення Синоду до українського народу // Патріархат. - 1992. - № 7-8. - С. 7.

М. Любачівський. Звернення до Святішого Отця від 24. 11. 95 // Патріархат. - 1996. - № 1. - С. 5.

Звернення Патріаршого Собору УГКЦ до народу // Патріархат. - 1996. - № 2. - С. 10.

Рішення, див. прим. 5. - С. 39.

Звернення Синоду Єпископів УГКЦ II Патріархат. - 1997. - № 11. - С. 9.

М. Любачівський. Звернення від 27.04. 1993 // Патріархат. - 1993. - № 6. - С. 4н.

М. Любачівський. Слово до папи Івана Павла II 27. 05. 1985 // Благовісник, див. прим. 1. - С. 123.

Там само. - С. 154.

М. Любачівський. Інтерв'ю, див. прим. 1. - С. 240н.

Там само.

М. Любачівський. Інтерв'ю, див. прим. 1. - С. 240н.

М. Любачівський. Інтерв'ю // Патріярхат. - 1992. - № 11. - С. 6.

Там само. - С. 17.

М. Любачівський. Звернення до греко-католиків в Україні і на поселеннях // Патріярхат. - 1993. - № 4. - С. 7.

Твори Кардинала Йосифа Верховного Архієпископа: У 18 т. - Рим, 1968-1996. - Т. XIV. - Рим, 1985. - С. 298.

М. Любачівський. Інтерв'ю, див. прим. 1.

Канони 46; 48; 57; 77 п. 2; 78 п. 2; 81; 85 п.4; 86 п.2; 92 п.3; 98; 138; 153 п. 2; 156; 167 п. 2; 175; 182 п. 3, 4; 221; 234 п. 1; 412; 492; 506; 507; 555; 564; 571; 657 п. 1.

І. Мончак. Самоуправна Київська Церква. - Львів, 1994. (Далі - І. Мончак. Само-управна). - С. 158-160.

Там само. - С. 168.

Декрет про екуменізм Unitatis redintegratio, п. 14-15.

/ І. Мончак. Самоуправна, див. прим. 39. - С. 168.

Там само. - С. 160.

Звернення представників православної Церкви в Польщі 05. 06. 1991 // М. Любачівський. Про єдність Святих Божих Церков. - Львів, 1994. - С. 7.

/ . Мончак. Самоуправна, див. прим. 39. - С. 168.

Там само. - С. 158н.

Заява у Фрайзінгу, червень 1990 // І. Мончак. Самоуправна, див. прим. 39 - С. 158н.

Див.: Апостольський лист «Orientale Lumen - Світло Сходу» римського архієрея Івана Павла II до єпископату, духовенства і вірних з нагоди сотої річниці листа Папи Льва XIII «Гідність східних», п. 21. - Жовква: Місіонер, 1995.

Лист до владики Всеволода УПЦ в Америці і Канаді 12. 07. 1990 // М. Любачівський. Про єдність Святих Божих Церков. - Львів, 1994. - С. 25.

М. Любачівський. Заява від 01.12.89 // Патріархат. - 1990. - № 1. - С. 4.

За вільну Україну. - 1990. - № 52. - С. 4.

І.Мончак. Самоуправна, див. прим. 39. - С. 169.

Друкована версія: Мирон Бендик. ЕКЛЕЗИОЛОГІЯ ПАТРІАРХА МИРОСЛАВА ІВАНА (ЛЮБАЧІВСЬКОГО)//Богослов'я 65 (2001) 18-32.